

dent. Pla, Josep Pla, considera que Joan Vergés hagués estat un molt bon poeta si la llengua catalana no s'hagués trobat en un estadi d'un absolut i descomunal llibertinatge. També afirma que "al costat de les poesies que podríem anomenar cultivades i pensades del senyor Vergés (...), en féu moltes de populars, extremament eròtiques, per no dir realísticament pornogràfiques".

Josep Ferrer, Anco Marcio: l'enginy regulador

Pla, Josep Pla, havia dit en alguna ocasió que el seu mestre va ser Josep Ferrer i Mascort (Palafrugell, 24-04-1875 / 10-02-1918). En un text datat el 1918, escriu: "Personalment, Ferrer fou, durant molts anys, un dels tipus més curiosos de la població. Fou un home alt, d'esquelet considerable, escàs de carns, sec, ossat, d'una pal·lidesa macilenta, nerviós, esperitat, amb una tímidesa vençuda per un frenesí alcohòlic i sensual agosarat, amb una manera de riure crepitant, sacsejada i sarcàstica (...) Tenia la carrera d'advocat. Fou jutge de la població uns quants anys. La seva vida fou la d'un bohemí de poble tipus intel·lectual —una vida frenètica i desmanegada, a penes reprimida per un ordre burgès mediocre, pobre i grisenc. (...) Ferrer arribà a tenir una cultura no gaire extensa, però sòlida, segura, bàsica. (...) Segons els seus amics més íntims, Ferrer fou un gran sensual, frenètic, violent, arrauxat: dones, alcohol, menjar. Les tres divinitats. (...) Tot això portaria a creure que fou simplement un sensual —és a dir, una criatura sense resistència possible davant els propis estats de buidor, de solitud o de tedi."

Una mica diferent és la valoració que se'n fa a la nota biogràfica publicada com a pròleg d'*Instantànies* (Publicacions L'Empordà, Barcelona, 1921). En aquesta nota s'hi

remarca, sobretot, el caràcter de desplaçat, d'exiliat interior de Ferrer: home "d'una cultura extensíssima i profunda, d'una sensibilitat artística refinadíssima, d'un sentit crític extremadament agut i d'una ironia finíssima i subtil", dominat per "una ardenta set d'universalitat", devia sentir com el prosaisme i la vulgaritat de la vida quotidiana a Palafrugell li retallaven les ales, l'ofegaven, li feien accentuar "el sentit tràgic de la vida". Les foteses i nimietats del Jutjat Municipal, les mesquineses de la política local, l'esterilitat closa del bufet van fer que "ben prompte sentís la fiblada de l'avorriment, i s'avorria sempre, al despatx, al cafè, al camp".

I encara una tercera versió, signada per P. a *Baix Empordà*, en una secció dedicada *in memoriam*. L'articulista es pregunta per la qualitat d'inadaptat de Josep Ferrer. Deixa la pregunta sense resposta i insisteix en la paradoxa vivent que fou la seva vida, en el contrast entre les seves capacitats i anhels i una realitat adotzenada: "Dèiem suara: superabundància de sensibilitat. I aquests són els mots justos. Perquè fou la seva vida com una flama roenta. Perquè vibrà fuetejat per totes les pruíges i gustà tota mena de frisanques i de febres. (...) Necessàriament havia de venir el desequilibri. I vingué. I ell que com cap home estimava la vida, despreciava el viure mateix per excés d'amor. Però malgrat tot, sapigué alliberar-se de la capa de femta que l'envoltava i superar-la. I fou llavors, quan s'arredossà en l'ironia, amable i frescal refugi. Ironia sagnanta per la vida que li donava tots els seus encants i tot el seu tedi infinit. Ironia sagnanta per els homes i per les coses que basteixen els homes miserables i febles."

Estudià el batxillerat a l'Acadèmia Palafrugellense de Joan Ferran i passà després a la Universitat de Barcelona, on cursà els estudis de Dret. Amb notes brillants, va

Butaca d'Anco Marcio

Retrat de Josep Ferrer,
Anco Marcio

acabar la carrera el 1898. Lector contumaç de filosofia, sobretot de Nietzsche i Schopenhauer (els filòsofs imprescindibles al tombant del segle), va acabar retornant a Palafrugell per obrir-hi un despatx i per exercir de jutge municipal (a partir del juliol de 1902), a més d'escriure en diverses publicacions locals sota diversos pseudònims i parlar de múltiples temes. La biblioteca que es conserva no és tan prodigiosa com la d'altres convilatans, com Leopoldo Ferrer, per exemple: consta de força llibres d'història i de dret, alguns clàssics castellans i obres catalanes del moment: l'obra completa de Verdaguier, algunes coses de Robert Robert, Pin i Soler, Coromines, Rusiñol, Maragall, Iglesias,

Víctor Català, llibres costumistes, alguns autors francesos i anglesos, etc.

Va començar a *La Imparcialidad*. Amb el pseudònim d'Eriberto Campanella va publicar-hi una sèrie de 13 articles (un per cada número publicat) sobre economia. Hi exposa, amb un to didàctic i no exempt d'un regust polèmic, un ideari liberalista influït per Adam Smith. Qualifica els anarquistes de "fruto de una inteligencia desequilibrada o de un corazón pervertido, y que no tiene más origen que la vil envidia"; avisa que "lo que sí hay que temer son las más peligrosas utopías socialistas"; i per últim proposa estudiar el fenomen de la producció, de les seves lleis i la distribució, i també "las medidas en cierta manera socialistas que ha de tomar el Estado para que el obrero no quede estrujado". Defensa amb fervor el dret a la propietat, la modernització del treball: "La esencia del capital lo constituyen las máquinas (...) Los edificios (...) son los templos de las máquinas". Amb un to regeneracionista, molt d'acord amb les idees del moment, proposa la instrucció per a tots els obrers, perquè d'aquesta manera "podrá armonizar sus intereses con los intereses del capitalista y el propietario, y podrá subir algunos peldaños de la jerarquía social convirtiéndose de obrero manual en obrero de la inteligencia". En el darrer número de *La Imparcialidad* veiem el Ferrer polemista: dedica un atac pírric i segador a *El Distrito*, a qui considera responsable del tancament del diari.

Cinc anys més tard, Ferrer i Mascort serà un dels redactors bàsics de *La Crónica*. Tot primer usará només pseudònims: quan l'article és de tema politicosocial empra els de Licenciado Cedillo o el galdosià Doctor Centeno; quan tracta de temes polítics amb esment especial a la ideologia catalanista o bé articles de costum amb personatges pinto-

Josep Ferrer

INSTANTÀNIES EMPORDANESES

Portada de la reedició del llibre
d'Anco Marcio que havia estat
editat per l'Ateneu Empordanès
de Barcelona l'any 1921

rescos, opta per l'esproncedià Félix de Montemar; i quan escriu "Instantàneas" o articles de caire literari, escull el cervantí Bachiller Carrasco. En tots els casos, fins quan parla de temes d'una immediatesa extrema, tendeix a la transcendència. A partir del número 13 alterna el pseudònim esproncedià amb el seu cognom. Als inicis de la publicació, bona part dels articles es devien a ell, més endavant, entre inicis de 1901 i finals de 1903, pràcticament no hi publica, fins que al primer número de 1904 torna a escriure-hi les seves "Instantàneas". Mentre que els seus articles sobre personatges típics ("El Pedante", "El Jugador", "El Rico", "Un hombre público"...), trobem tots els trets habituals de la premsa satírica castellana del XIX; en les seves "Instantàneas" hi podem observar la influència de l'impressionisme, la importància de les sensacions, la llum, els colors, la insinuació més que no pas el dibuix precís: títols com "Cliché oro y azul", "Cliché morado", "Cliché rosa" ens situen en l'estètica del moment. Aquesta influència impressionista contrasta amb algun text d'arrel naturalista i amb els més habituals textos simbòlics, relacionats, més que en el simbolisme francès, en la tradició del simbolisme satíric d'origen romàntic. També s'hi noten ja dues de les característiques del seu estil: la ironia i un cert to entre filosòfic i pedagògic que, a vegades, frega el moralisme més empalagador. Pla, Josep Pla, defineix l'adjectivació de Ferrer, com a "normal, vulgar. Però de vegades salta de la seva ploma un adjectiu sorprenent, d'una gran, precisa, novetat". Diu que no estava al corrent dels darrers moviments pictòrics; no ens ho sembla pas. L'exemple que Pla posa de la seva sorpresa és "els pins luxurians...". En la tercera "Instantànea" publicada (*La Crònica*, núm. 10, 15-06-1901) llegim: "los trigos resplandecen lujuriosos": o

Pla va confondre la cita o a Ferrer li agradava especialment l'adjectiu i per tant el gust per la sinestèsia ve de lluny, ve d'on ha de venir, del gust del moment.

En la represa de les seves col·laboracions mostra un especial interès per articles de tema literariofilosòfic: lectures de Nietzsche, d'Ibsen, crítiques contra el recent premi Nobel Echegaray enfront del vigorós Ibsen (també era el que es portava en aquells moments).

Tot i que el seu nom consta en la Carta fundacional de la Festa de la Bellesa, signada pels membres de la Secció de Belles Arts del Centre Català de Palafrugell, quan *La Crònica* es transforma en *La Crònica. Periòdic Català* (11-1907 / 02-1909), Ferrer i Mascort no hi va publicar cap article.

Serà, doncs, a *Baix Empordà* on, en català, escriurà les "Instantànies" que faran que Josep Pla, pugui dir en alguna ocasió que havia començat a escriure gràcies a ell, a Anco Marcio, pseudònim que usarà sistemàticament. Aturem-nos-hi un moment. Anc Marci va ser el quart rei de Roma, i hi regnà entre el 640 i el 616 a.C. Segurament, Ferrer el va conèixer gràcies a l'obra de Tit Livi *Ab Urbe Condita*, I, 32-35, encara que el rei també apareix esmentat a *Historia externa del Derecho Romano*, d'Antonio José Pou y Ordinas (Barcelona, 1884), llibre que es troba a la biblioteca de Ferrer i que defineix Anc Marci com un rei essencialment regulador i recuperador dels vells costums, aspecte aquest últim en el qual també insisteix l'historiador romà. Diu Tit Livi: "Quan va començar a regnar (...) va considerar que la tasca més urgent era fer els sacrificis públics tal com els havia instituït Numa i va manar que el pontífex posés a la vista de tothom, consignat-ho en un àlbum, tot el que hi havia escrit en els documents reials (...) Ell es va dedicar a instituir les cerimònies de la guerra

per tal que les guerres es fessin i es decleressin amb un cert ritual. Per això va copiar el dret de l'antic poble dels eqüicols." Va conquerir força poblacions del Laci.

Fa la sensació que Josep Ferrer tenia consciència de la diferència entre els seus articles i els dels altres autors palafrugellencs, fossin del color polític que fossin: ell anava sempre una mica més enllà del fet quotidià, ell sempre aportava la cita dels clàssics, ell sempre tendia a mirar-s'ho una mica des d'una perspectiva aèria, comprensiva i crítica, que li permetia entendre allò que s'esdevenia al seu voltant sense acabar de tocar de peus a terra. Aquest posat el diferenciava de la resta d'articulistes, que escrivien sota l'embat del fet immediat, local, o influïts per les necessitats de la indústria surera o per les circumstàncies polítiques. Josep Ferrer, no; Josep Ferrer escriu sobre el seu ara amb ànim de trascendir-lo i de trobar-hi, per dir-ho amb una paraula grata a la gent del 98 castellà, l'essència imperible de la realitat. La seva cultura, molt superior a la de qualsevol escriptor palafrugellenc que hagués publicat fins aquell moment, li facilitava aquesta actitud. De fet, va ser el primer que va aportar, amb criteri sostingut i coherència, cites, lectures, noms universals no estrictament clàssics en aquell moment —sí que ho són ara—, que li van permetre elevar una mica el to localista de les publicacions. A vegades, va saber evitar la retòrica enfarfegada de molts periòdics de l'època per inclinar-se per un català més planer, més planià. Potser per aquesta capacitat d'innovació dins les publicacions palafrugellenques, pel seu estil a vegades desmanegat, per la seva cultura ben assumida que traspuava en cada article, pel seu retorn als clàssics i pel seu descobriment del moderns, per fer-ho en el setmanari d'ideologia més o menys noucentista i, doncs, reguladora, Josep Ferrer va escollir el

pseudònim d'Anco Marcio, el rei recuperador de velles tradicions legals i ampliador dels territoris romans. No podem prescindir de la possibilitat que Ferrer, fill de la seva època i conscient de ser-ne, es veu a ell mateix com un renovador, un regulador dels nous temps de la modernitat. Era una mica l'Anc Marcio de les lletres palafrugellenques. Si a tot això hi afegim el seu pensament conservador i el seu caràcter bonvivent i sensual, "bohemi imponent", entendrem perquè Pla, Josep Pla, tot i afirmar que "El Distrito era un diari ben escrit", només accepta com a mestre palafrugellenc Ferrer, Anco Marcio.

Els temes que tracta són diversos, poden anar des de la llegenda moralista ("La sabateta de la Mare de Déu", "El bou i la mula") fins a l'humor negre, prou injust ("Un home a la presó"). Té articles en què descriu personatges tipus ("En Menció Oliverós", "L'Auca d'en Milhomes" —que representa en Joan de Linares—, "Els venedors ambulants", "El buscador de bolets") i en té un bon nombre de to filosòfic que acaben en una reflexió moralista ("L'home natural i l'home hipòcrita", "Quaresmals", "Del temps", "El gos", "Nova visita de l'amic Llunàtic"). Els articles elegíacs ("Les anelles de les burres", "Festes majors") poden alternar amb els de crítica al moment present ("Visquen els reis", "La mula castanya", "Carnestoltes", "Lletra contesta a la V d'en Pau Xirinacs"). Sovinteja el to humorístic, irònic; diu en l'elegia a Lluís Coromines i Cornell: "L'ironia, però, que radica en el cervell, l'amable somriure i l'humorisme àtic i incisiu, és l'exteriorització d'una superioritat intel·lectual, car procedeix d'una superioritat de judici capaç d'establir un contrast entre la realitat i l'ideal." Aquesta capacitat, ell la tenia, a vegades l'aplica amb encert i molta gràcia ("La rata", "Els mobles parlen", "El meló i la síndria", "El fre de

Josep Ferrer col·laborà habitualment a 'La Imparcialidad' i a 'La Crónica'

l'automòbil"); a vegades, però, sembla una empastifada fora de lloc ("Les cigales", "El llimac i el caragol", "De la manera de fer alioli"). De totes maneres, en molts articles hi ha sempre alguna troballa atractiva: sigui l'anècdota, un llampurneig estilístic, la capacitat de transmetre sensacions o impressions, les gotes humorístiques, la reflexió filosòfica, la sensualitat parsimoniosa que afecta tots els sentits, la construcció estructural...

És gairebé segur que començà a publicar les "Instantànies" a *Baix Empordà* des del primer número (el número més vell que hem vist és el 9, i ja hi consten les "Quartilles" de Bonaventura Sabater i les "Instantànies" d'Anco Marcio); i va continuar publicant-hi fins al gener de 1918, si bé entre 1916 i 1917 no hi trobem gairebé cap col·laboració. Sembla que als inicis de *Baix Empordà*, en fou redactor en cap. La darrera Instantània, "Nova visita de l'amic Llunàtic (XXIX)", va aparèixer en el número 432, de 20 de gener de 1918. Al número 436, *Baix Empordà* publicava l'esquela de Josep Ferrer i Mascort, mort als 42 anys; un article *in memoriam* i una Instantània "La mort del sereno". L'enginyer regulador deixava pas a un altre articulista igualment regulador, més bohemí, més bevedor, més elegíac i més del nou-cents, amb aires de genialoide: Josep Ganiguer.

Joan de Linares i Delhom o el do de la ubiqüitat

Us imagineu un Sherlock Holmes sense el seu doctor Watson? O un rei Lear sense el seu comte de Kent? O un Otel·lo sense el seu lago? Sherlock Holmes necessita que algú narri les seves aventures; el rei Lear, un servidor fidel; Otel·lo, un home de confiança que doni sentit a la seva història de gelosia. En certa manera Joan Linares Delhom fou

aquesta ombra necessària al personatge que és el vertader protagonista, el mecenes, sigui Joan Vergés, sigui Joan Miquel. Amb Joan Vergés, a part de la relació familiar (*Donya Rosa* era Delhom de segon cognom), hi compartí interessos polítics (catalanisme), culturals (*Llibertat*, *La Crònica*, *Emporium*, *Festa de la Bellesa*) i econòmics. Les relacions amb Joan Miquel són més complexes: és el director de *Baix Empordà*, que és propietat de Joan Miquel, però té unes excel·lents relacions amb els autors de *La Pebrera*, "setmanari satíric, humorístic i literari" que es publica entre el setembre de 1909 i el febrer de 1910 i que ataca amb contundència al "cacic Joanet Mario", Joan Miquel; treballa per a Joan Miquel a Manufacturas del Corcho com a home de confiança i és el secretari del Banc de Palafrugell, el president del qual torna a ser Joan Miquel, el qual intentà comprar-ne la majoria de les accions, encara que no ho va aconseguir per motius gens clars; Joan Miquel fou un prohomi de la Lliga, mentre que Linares tenia unes tendències, almenys teòriques, més cap a l'esquerra. Va ser la mà dreta dels dos homes més influents de Palafrugell, primer de Joan Vergés i després de Joan Miquel; sovint fou la veu a través de la qual parlaven els guionistes de l'obra; sovint parlà tot solet, amb criteri propi i interès ben definit. El veiem com a director de *Llibertat*, de *La Crònica*, d'*Emporium* i de *Baix Empordà*. Com Joan Vergés, està en contacte amb la gent de *Juventut*, revista on publicà dos articles de caire polític i d'ideologia catalanista. Bon orador, abrandat, sord, és una de les persones que remena les cireres i reparteix el pastís de la vida cultural —i segurament no només cultural— del poble durant força temps, gairebé, podríem dir, fins a la dècada dels trenta.